

Kutatásom célja egy összehasonlító vizsgálat megalapozása volt arról, hogy a katolikus és a protestáns egyházak hogyan alakították viszonyukat a sajtóhoz, illetve a nyilvánossághoz 1890–1949 között Magyarországon. Az első év alapvető célkitűzése Bangha Béla (1880–1940) jezsuita szerzetes sajtókoncepciójának vizsgálata, valamint a protestáns egyházak 1890–1918 közötti sajtómozgalmainak elemzése volt.

Bangha személye kapcsán elsősorban műveinek összkiadását, továbbá a Jézus Társasága Magyarországi Rendtartomány Levéltárában őrzött személyi hagyatékát, az Esztergomi Prímási Levéltárban fennmaradt levelezését és a Szent István Társulat Levéltárában Esty Miklós pápai kamarás naplóját használtam fel. A forrásanyag alapján megállapítható, hogy – a korábbi feltételezésekkel szemben – a jezsuita sajtóirányító szerepe nem korlátozódik az 1918–1923 közötti időszakra. A „római „száműzetésből” való hazatérte után, bár hivatalosan nem viselt tisztséget az általa alapított Központi Sajtóvállalatnál, a püspöki kar tanácsadójaként megmaradt befolyása, amelyet tanítványa, Nyisztor Zoltán vezető pozícióba helyezésére kívánt felhasználni, törekvéseit azonban ellenlábasa, Czapik Gyula sikeresen megakadályozta. Bangha az Actio Catholica sajtószakosztályának irányítójaként megkísérelte saját vezetése alatt központosítani a sajtómozgalmat, ezt azonban – jelentős részben Serédi Jusztinián hercegprímás óvatossága miatt – nem tudta keresztülvinni. Betegsége ellenére utolsó éveiben is aktív maradt, sajtópropagandát szervezett az 1938-ban visszatért felvidéki területekre, és tanulmányaiban arra figyelmeztetett, hogy az állami laprevízió nem oldotta meg a katolikus sajtó gondjait, hiszen új ellenfélként jelentkezett a Gömbös-féle „félkeresztény” sajtó, valamint a nyilasok „álkeresztény” lapjai, amelyekkel szemben a katolikusok összefogását sürgette. Azt a visszaemlékezésekben megjelenő felvetést, miszerint a nem elég elkötelezettnek ítélt Központi Sajtóvállalattal szemben egy új, „exkluzív katolikus” lapvállalat alapítását tervezte volna halála előtt, nem sikerült igazolni.

Munkám második súlypontját az 1890–1918 közötti protestáns sajtó vizsgálata képezte. A fő forrásbázist a folyóirat-irodalom jelentette, a hivatalos jellegű lapok (például a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lap*, *Protestáns Szemle*, *Dunántúli Protestáns Lap*, *Evangélikus Órálló*) mellett számos magánkiadású regionális egyházi lap (így a szatmári *Reformátusok Lapja* vagy a Pozsonyban, majd Orosházán kiadott *Evangélikus Egyház és Iskola*) és a memoár-irodalom is igen informatívnak bizonyult. Áttekintettem továbbá egyházkerületi és egyházmegyei közgyűlési jegyzőkönyveket, valamint a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltárában a Református Sajtóegyesület iratait.

A részletes vizsgálatok révén előzetes várakozásaimnak megfelelően beigazolódott, hogy az 1890-es évek egyházpolitikai küzdelmei katalizátorként hatottak a sajtó megítélésével kapcsolatban. A kérdés kultúrkritikai megközelítése a protestáns közvéleményben – a katolikussal ellentétben – ekkor még nem számított hangsúlyosnak, hiszen a többség eszmei szövetségesként tekintett a liberalizmusra, a küzdelem perspektívájából a fő ellenfélnek a katolicizmus látszott. Sokan vélték úgy, hogy az ultramontánok jóval sikeresebben tudják befolyásolni az országos sajtót, ezért számos véleményformáló – köztük Zelenka Pál tiszai evangélikus püspök – vetette fel egy protestáns (közös, református–evangélikus fenntartású) politikai napilap alapításának igényét, amit azonban a két zsinat közösügyi bizottsága 1892-ben szükségtelennek ítélt. A lapalapítás szándéka ezután bűvópatak-szerűen hatotta át a protestáns nyilvánosságot, foglalkozott vele például a tiszántúli református egyházkerület (1898), az Országos Református Lelkészegegyesület (1907), majd a Kálvin Szövetség. A kezdeményezők dolgát nehezítette a *Magyar Szó* című budapesti napilap, amely Bánffy Dezső politikáját képviselve, de a protestáns közösség érdekeinek védelmére hivatkozva kívánt olvasótáborot gyűjteni. A *Magyar Szó* erősen megosztónak bizonyult, hiszen egyes egyházmegyék elégedettek voltak működésével, míg mások opportunizmussal vádolták, és – különösen a német- és szlovákajkú evangélikusok – elutasították sovinizmusa miatt.

Az 1910-es évektől a történelmi kálvinizmus irányzata már kultúrkritikai alapon foglalkozott a sajtókérdéssel, és nem közös protestáns, hanem református felekezeti alapon kívánt napilapot indítani. A szervezkedésnek a világháború következtében bizonytalanná váló társadalmi környezet, az egyházellenes színezetű forradalomtól való félelem adott lendületet, amely az oroszországi forradalmak nyomán a protestáns közösségekben is megerősödött. A feszültségekre adott reakcióként egyre hangsúlyosabban jelent meg a kezdetektől tervezett politikai napilap mellett egy protestáns néplap indításának igénye is. A korszakban a Kálvin Szövetség kezdeményezései töltötték be kulcsszerepet: 1917-ben létrejött a Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, megalakult a napilap kiadását tervbe vevő Református Vízcsöpp Társaság, majd 1918 elején a Református Sajtóegyesület, amely az egyházkerületek közötti ellentétek meghaladásával kívánta elérni a célt. A szervezők – akiket jelentősen hátráltatott, hogy az antiliberalizmus és a keresztény felekezetek közötti politikai összefogás jelszavával kampányoló Bangha Béla-féle Központi Sajtóvállalat részvénygyűjtési kampánya sok protestánst is maga mellé állított – nem jutottak el saját lapkiadó-vállalat alapításáig, propagandájuk csak a taggyűjtést és az általános sajtópártolást célozta. Fellépésük

ugyanakkor a protestáns térfélen megosztónak bizonyult, és elvezetett az önálló, evangélikus felekezeti alapokon álló napilap-alapítási tervek megfogalmazásához.

A protestánsok számára a korszakban a katolikus sajtómozgalom tevékenysége – a szó technikai értelmében – végig mintaadónak bizonyult, számos kísérlet született a katolikus intézmények adaptálására. A katolikus újságírókat és publicistákat tömörítő Országos Pázmány Egyesület mintájára fogalmazódott meg például 1907-ben a Protestáns Sajtószövetség gondolata, amely azonban nem jutott el a megvalósulásig; a *Katholikus Tudósító* című könyvatos példája nyomán jött létre 1909-ben a Protestáns Központi Sajtóiroda; a Református Sajtóegyesület 1918-ban a Katolikus Sajtóegyesület gyakorlatát követve tett javaslatot a sajtóvasárnapi gyűjtések bevezetésére; a Szent István Társulat népies kiadványai pedig a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság számára jelentettek mintát. Ugyanakkor arra is volt példa, hogy reformátusok hatottak egy katolikus elképzelésre: Gesztelyi Nagy László 1916 végén a *Protestáns Egyházi és Iskolai Lapban* publikált napilap-alapítási tervezetének számos eleme bukkan fel Bangha Béla 1917 nyarán készült memorandumában, amely a budapesti protestáns körökben felmerült közös katolikus–protestáns lapalapítás gondolatát is megvizsgálta.

A projekt második évének fő feladata a protestáns egyházak és a nyilvánosság viszonyának feltárása volt a két világháború közötti korszakban. Igen hasznosnak bizonyultak kutatásaim a Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltárában és a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, valamint az Országos Széchényi Könyvtár Hírlaptárában és Kézirattárában. Munkámat ugyanakkor némileg hátráltatta, hogy a Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára 2019 januárjától hosszabb időszakra a kutatók fogadásának felfüggesztésére kényszerült.

Az egyházi sajtó számára 1919-ben a Tanácsköztársaság időszaka komoly erőpróbát jelentett. A proletárdiktatúra általában szigorúbban alkalmazta a katolikus lapokkal szemben a betiltás eszközét, mint a protestánsok ellen, így több fontos orgánum – így a *Debreceni*, valamint a *Dunántúli Protestáns Lap*, az *Evangélikus Órálló* és a *Harangszó* – 1919. március 21. után is megjelenhetett, sőt óvatos kritikát is megfogalmazhatott a rendszer egyházpolitikájával szemben. Számos protestáns lap megszűnése, illetve szünetelése nem elsősorban politikai okokra, hanem gazdasági nehézségekre (infláció, papírhiány, kereskedelmi tilalom a megszállt területeken) vezethető vissza.

Amint azt az észak-magyarországi régió egyházi sajtóját vizsgáló esettanulmány is megmutatta, a protestáns nyilvánosságon belül már 1918-ban is jól érzékelhető egyfajta

konzervatív fordulat. Ez a sajtómozgalom szintjén a katolikusok konzervatív sajtókritikájának átvételére korlátozódott, ami megalapozhatott egyfajta felekezeti közötti együttműködési igényt, viszont a fajsúlyos politikai kérdésekben, mint például a köztársaság megítélésében, az ellentétek továbbra is egyértelműek maradtak. 1919 után a protestáns sajtótörekvések továbbra is a saját politikai napilap létrehozására irányultak, azonban a konkrét cselekvési programok rendre kudarcot vallottak, elsősorban a belső ellentétek (a konzervatív–liberális, illetve az általános keresztyén–felekezeti törésvonal, egyházkerületi megosztottság) miatt. 1920-ban a történelmi kálvinizmus irányzatához kötődő lelkeszi kör Bogdán Gyula vezetésével megindította Budapesten az *Őrálló* című folyóiratot, amely ugyanúgy a napilap-alapítást tűzte ki célul, mint a két évvel korábban alakult, jobbra liberális személyek által vezetett Református Sajtóegyesület. A két csoport 1921 júniusában tárgyalt egymással, de nem sikerült megegyezésre jutniuk. A Sajtóegyesület ezután beszüntette tevékenységét, az *Őrálló Rt.* viszont részvényjegyzési kampányt indított, amely azonban a vártnál jóval szerényebb eredménnyel zárult, és csak egy 2-3 ezer példányban megjelenő hetilap kiadását tette lehetővé.

1925-ben az Országos Református Lelkészegyesület kecskeméti közgyűlése fogadott el nagyszabású programot a protestáns napisajtó megteremtésére, amiben nagy szerepet játszott az evangélikus testvéregyházzal való együttműködés igénye. Ennek eredménye a közös hírszolgálatot Farkas Sándor vezetésével sikeresen biztosító Protestáns Sajtótudósító Iroda, valamint a *Magyar Protestánsok Lapja* megindítása lett (1927), amelyet egy jövőendő napilap előfutárának szántak.

Ezekkel a törekvésekkel szemben az önálló református napilap gondolatát tűzte zászlajára a belmissziós programmal rokonszenvező fiatal nemzedék és a történelmi kálvinizmus követőinek összefogásával létrejövő Hit és Szolgálat Mozgalma, amely 1927 decemberében indította akcióját, 15 ezer előfizető gyűjtését tűzve ki célul. Ennek sorsát kisvártatva megpecsételte a Hit és Szolgálat belső válsága, amelynek következtében a belmissziós irányzat hívei *Református Figyelő* néven új hetilapot indítottak. A kezdeményezést az általános protestáns irányzat képviselői ragadták magukhoz, akik 1929 áprilisában Baltazár Dezső tiszántúli református püspök elnökségével létrehozták a Protestáns Sajtósövetséget. Az előkészítéséből azonban kihagyták a protestáns lapok szerkesztőseit, ezért azok komoly ellenállással fogadták a kezdeményezést. A kritikák hatására lecserélték a vezetőséget, majd országos gyűjtőkampányba kezdtek, amely azonban a gazdasági világválság viszonyai miatt –

Baltazár aktív részvétele dacára – nem hozott eredményt. A kudarc hallgatólagos beismeréseként a Sajtószövetség 1931 márciusában beolvadt a Bethlen Gábor Szövetségbe.

Az 1930-as években nem is indult újabb akció napilap alapítására, ehelyett inkább a meglévő erőforrások jobb felhasználása, a párhuzamosságok felszámolása került előtérbe. Erre törekedett az evangélikus egyház egyetemes sajtóbizottsága Kapi Béla dunántúli püspök, illetve a református konvent sajtóbizottsága Baltazár Dezső vezetésével. Az új stratégia ugyanakkor komoly érdeklentéket és vitákat is felszínre hozott: a *Kálvinista Szemle* köre azzal vádolta a *Református Figyelőt*, hogy az összes egyházi folyóirat magába olvasztására készül („sajtóegyke-program”). 1936-ban komoly vita folyt az egyházi sajtó jövőjéről az evangélikus nyilvánosságban, felvetve a kis gyülekezeti lapok létjogosultságának kérdését. 1937-ben a *Magyar Út* szerkesztője, Pap Béla dolgozta ki a Református Sajtószindikátus tervét az egyházi folyóiratok irányvonalának összehangolására. A korszak végén, a totalitárius ideológiák erősödésére adott válaszként ismét komolyabban felmerült az országos protestáns napilap teremtésének igénye, gyakorlati kezdeményezések azonban nem történtek.

Az 1920-as években újdonságot jelentett a törekvés a katolikus nagygyűlések intézményének adaptálására, ami azonban szintén csak részeredményeket hozott. Az első protestáns nagygyűlések valójában politikai demonstrációk voltak: 1919 decemberében a KNEP protestáns csoportja, majd 1921 májusában a Kálvin Szövetség rendezett ilyen eseményt, mindkét esetben a katolikusokkal való politikai szövetség népszerűsítésére és a protestáns liberalizmus elleni fellépés szándékával. A „valódi”, azaz a teljes közösséget átfogó és politikamentes református nagygyűlés megszervezésére a Hit és Szolgálat Mozgalma vállalkozott, amely az 1926-os mohácsi emléknap mint főpróba után 1927-ben és 1928-ban valósította meg Budapesten az első két hivatalos országos református nagygyűlést. Ezek sikeresen mutatták fel az egyház egységét, amit Ravasz László és Baltazár Dezső közös szereplése jelképezett. A látványos tömegfelvonulásokkal járó esemény rendkívül jelentős sajtóvisszhangot kapott, és azt a képet közvetítette a nyilvánosság számára, hogy a református egyház a katolikkal azonos súlyú szereplő a közéletben. A Hit és Szolgálat válsága azonban a nagygyűlések sorsát is megpecsételte: 1929-ben még meghirdették, de ténylegesen nem tartották meg a rendezvényt. Az 1930-as években a budapesti reformátusok ugyan évről évre megrendezték a maguk nagygyűlését, ez azonban regionális eseményként csak igen szerény sajtófigyelmet keltett. Az evangélikusok az 1920-as években többször is terveztek – Evangélikus Nap néven – saját nagygyűlést, azonban végül úgy ítélték meg, hogy a nyilvános

tömegdemonstráció nem szolgálja megfelelően a közösségépítést, ezért az első Országos Evangélikus Napok zártkörű eseményekként valósultak meg 1928-tól kezdődően.

A projekt harmadik évében folytattam a megkezdett forrásfeltárást a sajtóanyagban (elsősorban az Országos Széchényi Könyvtár Hírlaptárában, illetve a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban), valamint a levéltári forrásokban (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára). Munkámat 2020 márciusától sajnos jelentősen nehezítette a járványhelyzet, egyrészt a kutatóhelyeken elrendelt kényszerszünetek, illetve korlátozások, másrészt a már egyeztetett konferenciák elmaradása miatt. A nehézségeket az interneten elérhető online adatbázisok fokozottabb kihasználásával, továbbá a korábban gyűjtött anyagok elemzésével nagyrészt sikerült áthidalni, és jelentős segítségnek bizonyult a projekt futamidejének meghosszabbítása is.

A keresztény egyházak sajtótörekvéseinek formálódásában fontos szerepet játszott az 1918–1919-es forradalmak és a „keresztény kurzus” korszaka. A kérdést regionális példán vizsgáló esettanulmány eredményei szerint az ekkor kialakuló társadalmi környezetet sem a protestáns, sem a katolikus egyházi sajtó nem tartotta kedvezőnek, mivel az szerintük sok szempontból inkább nehezítette a hitélet és az egyházi intézményrendszer regenerálódását. A korszakot egyaránt válsághelyzetként azonosították, és az egyházi egyesületek hálózatának kiterjesztését, illetve a lelkipásztori módszerek modernizálását szorgalmazták a megoldás érdekében.

Protestáns vonatkozásban az egyházi újságírás megújítása – napilapok hiányában – nagyrészt az országos folyóiratokra maradt. A világi értelmiség megszólítása terén úttörő jelentőségre tett szert az 1928 és 1933 között megjelenő *Református Figyelő*, amelynek önkéntes lelkipásztor-munkatársai jelentős részsikert felmutatva megújították a református publicisztika nyelvét, és – katolikus mintát követve – rendszeres sajtóankétokkal, közönségtalálkozókkal, illetve a teljes hívő közösséget megszólító budapesti sajtónapok szervezésével közvetlen kapcsolatot is kerestek az olvasókkal. A szerkesztőség a protestáns egyházi lapok hagyományát követve a lelkipásztorok szociális érdekeinek közvetlen képviselőjére is vállalkozott, törekvéseit azonban a hivatalos egyházi vezetés ellenkezése miatt gyorsan le kellett állítania. A *Református Figyelő* fejlődését komolyan hátráltatta a gazdasági ügyek nem megfelelő kezelése, ami később, a gazdasági világválság hatásaival elegyedve már a hetilap fennállását is veszélyeztette. A publicisták nagy súlyt fektettek az egységes protestáns közvélemény megteremtésére, amit elsősorban a katolikusok egyre növekvő közéleti szerepével magyaráztak. Igyekeztek például fellépni a Magyar Rádió vallási műsoraiban való

megfelelő református részesedés biztosítása érdekében, ezért még a református rádió-előfizetők szervezetének létrehozását is tervbe vették. A hetilap létrejöttét és működését végigkísérte a Sebestyén Jenő teológus történelmi kálvinista irányzatának lapjával, a *Kálvinista Szemlével* folytatott konkurenciaharc, amely végül 1934-ben, Ravasz László püspök közvetítésével, az egyházon belüli központosítási törekvések részeként a két lap egyesítésével és a *Református Élet* létrejöttével oldódott meg.

Az 1930-as években a protestánsok a nyilvános önreprezentáció terén is komoly kihívásokkal szembesültek a katolikus egyház részéről, amely 1938-ban az eucharisztikus világkongresszus révén sikeresen demonstrálta közéleti befolyását. Mintegy erre válaszként indult meg 1939-ben Országos Protestáns Napok (OPN) névvel egy új rendezvénysorozat, amelyet figyelemre méltó módon a második világháború és a politikai rendszerváltások dacára (1944 kivételével) egészen 1950-ig megrendeztek. A kormány és a főváros által is támogatott kezdeményezés a közös protestáns szellemi értékek ápolására vállalkozó Országos Bethlen Gábor Szövetségből érkezett, amelynek élén vezető kormánypárti politikusok (Tasnádi Nagy András, Törs Tibor) álltak. Az eredeti tervek számos látványos rendezvény megtartásával – a Hősök terén rendezett tömeggyűléssel, a kormányzót köszöntő fáklyás felvonulással – számoltak, ami azonban nem nyerte el a puritán protestáns közvélemény tetszését. A szervezők végül törölték a tömegprogramokat, és inkább az istentiszteleteket, szakmai és tudományos tanácskozásokat, valamint a kulturális és művészeti kísérőrendezvényeket emelték a középpontba. Az eseménysorozat szónoki megnyilvánulásait a nemzeti egység és a felekezeti béke gondolata dominálta, és az OPN rendszeresen biztosított szószéket a kormánypolitika reprezentánsai számára, valamint hozzájárult a központilag irányított Horthy-kultusz erősítéséhez.

A Bethlen Gábor Szövetség 1945. augusztus 16-án „a korszellemnek megfelelően” átalakult, új vezetőséget választott, és döntött az OPN megrendezéséről is. Az állami reprezentáció ugyan az 1944 előtti időket idézte, azonban a háttérben már zajlottak a hatalmi harcok. Ennek egyik jeleként Bereczky Albert Református Szabad Tanácsának vezetői 1946-ban az OPN-nel párhuzamosan Református Nagygyűlést rendeztek Budapesten, amivel tömegtámogatottságukat kívánták demonstrálni. Bár az esemény viszonylag jelentős résztvevőszámot, ötezer főt tudott felmutatni, a lelkes kar csekély érdeklődése azt mutatta, hogy Bereczky irányzata nem élvez többséget. A Református Nagygyűlés ezért nem folytatódott a továbbiakban. A baloldali kormánypártok sajtója ugyanakkor a protestáns egyházi vezetőket az OPN kapcsán is nyomás alá helyezte, és a reformáció örökségként értelmezett demokratikus eszmétől való elfordulással vádolta őket. 1948-ra viszont a fontos

egyházi vezetői posztokon megtörtént a politikai fordulat, az OPN pedig utolsó megrendezéséig, 1950-ig a „népi demokráciát” lelkesen támogató protestánsok fórumává vált, amelyen az állami elvárásoknak megfelelően már a kiségyházak képviselői is szerepet kaptak.

A közéleti pluralizmus folyamatos zsugorodásának dacára a protestáns véleményformálók egy része továbbra is ragaszkodott az egyházi sajtó fejlesztésének gondolatához. A hivatalos református orgánumnak számító *Élet és Jövő* 1945–1946-ban több alkalommal tett javaslatot a lapfejlesztés anyagi alapjainak megteremtésére egy Református Sajtótársaság vagy egy Ráfizetők Társasága nevű szervezet alapítására, az OPN egyik tanácskozásán pedig még 1948-ban is szóba hozták egy református napilap megalapításának tervét. Noha az elképzelések erősen illuzórikusak voltak, mégis jelzik, hogy a protestáns közvélemény milyen fontosnak tartotta az egyházi sajtó nyilvánosság fenntartását.

A projekthez kapcsolódó publikációk listáját ld. külön.

Előadások:

1, *Az orosz forradalmak és a magyarországi keresztény egyházak. Ex oriente lux??* Az 1917-es oroszországi forradalmak hatásai az első világháború Magyarországon. Konferencia. HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, MTA BTK TTI, Budapest, 2017. szeptember 28–29.

2, *Pyrker érsek emlékezete az utókor sajtójában.* Emlékkonferencia Pyrker János László egri érseki beiktatásának 190. évfordulójára. Egri Érseki Palota Látogatóközpont, 2017. október 17–18.

3, *Pajzs és kard. Bangha Béla eszmeisége.* Az MNE Molnár Tamás Kutatóközpont workshopja, Budapest, 2017. november 28.

4, *Szmrecsányi Lajos alakja a sajtóban.* Egyháztörténeti konferencia. Egri Érseki Palota Látogatóközpont, 2018. május 3.

5, *Sajtó és újságírás Trianon árnyékában*. Az MTA BTK TTI workshopja, Budapest, 2018. június 8.

6, *Katolikus sajtó és nyilvánosság a második világháború éveiben*. Útkeresés két korszak határán. Emlékkonferencia. Győri Hittudományi Főiskola, Győr, 2018. augusztus 25.

7, *1918 a régió egyházi sajtójának tükrében*. 1918: vég és kezdet. Nemzetközi régiótörténeti tudományos konferencia. Eszterházy Károly Egyetem, Eger, 2018. október 25.

8, *A Magyar Szó – mint protestáns napilap?* Médiatörténeti mozaikok. Az MTA BTK Médiatörténeti Kutatócsoportjának konferenciája, Budapest, 2018. december 7.

9, *Mihelics Vid, a katolikus újságíró*. Eszmék és tények. Emlékkonferencia Mihelics Vid halálának 50. évfordulóján. MTA BTK Filozófiai Intézet, Budapest, 2018. december 6.

10, *Az egyházak sajtója és a Tanácsköztársaság*. Tanácsköztársaság és az egyházak. Egyházpolitika, keresztyénüldözés, egyházi útkeresés. PPKE BTK – Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Gyűjteménye konferenciája, Budapest, 2019. április 12.

11, *Nyitrától Rómáig. Bangha Béla pályafutásának fordulatai, 1880–1923*. Életpályák a forradalmak sodrában, 1918–1920, tudományos konferencia. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2019. április 25.

12, *A klérus és a nyilvánosság*. Katolikus egyházi társadalom Magyarországon a 19. században, a META Egyesület és a Pécsi Tudományegyetem konferenciája, Pécs, 2019. szeptember 19–20.

13, *A váci püspökök és a katolikus sajtómozgalom a 20. század első felében.*

Emlékkonferencia Csáky Károly Emmánuel és Hanauer István püspökök székváltásának 100 éves jubileuma alkalmából, Váci Püspökség, Vác, 2019. október 4.

14, *A keresztény kurzus a régió keresztény sajtójában. Vörös és fehér. Társadalmi-politikai átmenetek Északkelet-Magyarországon a 19–20. század fordulójától. Régiótörténeti konferencia, Eszterházy Károly Egyetem, Eger, 2019. október 24.*

15, *A Korda Kiadó száz éve. 100 éves a Korda Kiadó emlékkonferencia. Jézus Szíve Társasága, Budapest, 2019. december 3.*

16, *A protestáns napilap kérdése az 1920-as években. Médiatörténeti mozaikok, sajtótörténeti konferencia, BTK Médiatörténeti Kutatócsoport, Budapest, 2019. december 13.*